

Kapitel 7. Undervisningsforløb: Fortidsmøder med Jugoslavien med afsæt i landets frimærker

Titel: "Frimærker - Landet der forsvandt"

Klassetrin: Fra 7. klasse til 3. g.

Omfang: ca. 10 lektioner

Begrundelse for valg af indhold

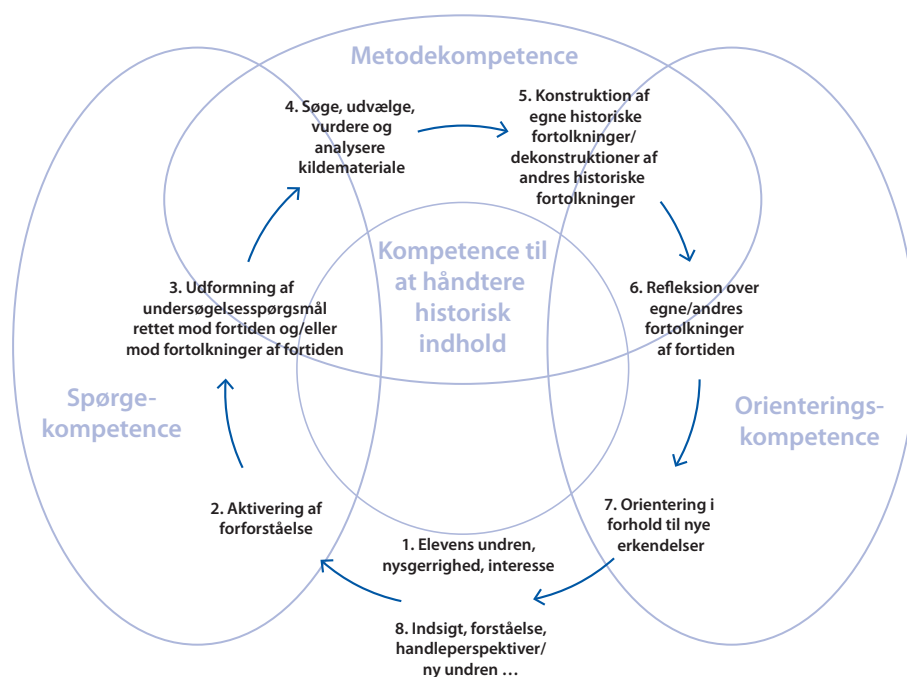
Jugoslavien var et land, der eksisterede i tre versioner i knap 80 år. Perioden efter afslutningen af 1. verdenskrig er med Tysklands nederlag og sammenbruddet af hhv. det Østrig-ungarske rige og Det Osmanniske imperium karakteriseret ved en række nye grænsedragninger og statsdannelser. I den sydøstlige del af Europa dannes efter de multinationale imperiers sammenbrud flere nye stater, bl.a. kongeriget Jugoslavien, som netop betyder syd-slavernes rige. Kongeriget blev dannet under den serbiske kongeslægt Karageorgevic og bestod af en række folkeslag. Netop denne konstruktion skulle vise sig at være særdeles svær at håndtere, og landet Jugoslavien var både som kongerige under den tyske besættelse i 1941-45 og som socialistisk føderation under Tito præget af konflikter mellem de forskellige folkeslag. Efter Titos død i 1980 eskalerede konflikterne mellem de seks delrepublikker Slovenien, Kroatien, Serbien(-Montenegro), Bosnien-Herzegovina, Kosovo og Makedonien. Perioden 1991-1999 var præget af en lang række krige i det tidligere Jugoslavien med op mod 150.000 døde, endnu flere sårede og millioner fordrevet fra deres hjem som følge af konflikterne og de etniske udrensninger. Efter borgerkrigene i 1990erne var Jugoslavien, syd-slavernes rige, ophørt med at eksistere.

Forløbet inviterer med sit afsæt i frimærker fra et ikke længere eksisterende land til fortidsmøder gennem et fokus på materiel kultur og gennem elevernes undersøgelser af den selvforståelse, de ambitioner, den nation-buildingproces og i nogle tilfælde utopier og selvovervurderinger, som afspejles i frimærkernes motiver og deres historiebrug, herunder ophavssituationer og – personer. I dette forløb handler det både om at dekonstruere og konstruere historiske fortællinger, og der er således både fokus på en kritisk-analytisk og en narrativ tilgang til historiebrug, hvor også elevernes egne fortællinger – altså repræsentationer af fortiden – bliver genstand for refleksion.

Det er en forandringsproces både i fortiden og i nutiden, at selvstændige lande opstår og forsvinder igen. Og således kan arbejde med forløbet "Landet der forsvandt" også modvirke determinisme og desuden understøtte elevernes orienteringskompetence, idet de netop undersøger repræsentationer og fortolkninger – her i frimærkeformat. Strategien, der anvendes i forløbet, er *genstanden som nøgle til et fortidsmøde*, som foldes ud i bogens kapitel 7 om materiel kultur. Vinklingen bliver en måde at præsentere elever for *det fremmede* ved at vække historien

om et ikke-eksisterende land til live og samtidig understøtte elevernes forståelse af og bevidsthed om, at forandring er et vilkår, også for så store størrelser som lande. Det socialistiske Jugoslavien var mere end 2/3 så stort som Tyskland og havde i 1991 ca. 23 mio. indbyggere. Fokus er i første omgang at skabe grundlag for fortidsmøder uden krav om nutidsrefleksion, hvorfor krigen på Balkan 1991-1999, og de vidtstrakte konsekvenser af dem, ikke inddrages i forløbet.

Proces- og kompetencemodellen

Introduktion til forløbet

I dette forløb kombineres både genstande og steder. Afsættet er frimærker, som i sig selv er fysiske genstande med en stoflighed og et taktilt læringspotentiale. Men frimærkerne repræsenterer virkelige steder, historiske personer, fremtidsdrømme og selvforståelse, hvorfor undersøgelse af frimærkernes ophavssituation og bredere kontekst inddrages. Frimærkerne er således indgange til steder, som eleverne ikke har fysisk adgang til, og som ikke eksisterer længere. Viden om og dokumentation af Jugoslavien sker i dette forløb vha. frimærkerne i sig selv, en rejsefører og historiske fremstillinger.

Eleverne bruger både frimærkerne som igangsættere af undringsspørgsmål, men også som både levn og beretning og dermed afsæt for de fortællinger, som eleverne skaber. Konstruktionen af

egne fortællinger sker i dette forløb først efter, at eleverne har arbejdet med fremstillinger (andres repræsentationer) af landet bag frimærket og undersøgt historiske atlas for spor efter landets opståen og tilhørsforhold. Forløbet giver anledning til, at eleverne arbejder med forskellige metoder som *kartografi* ved at anvende historiske atlas til at indplacere stedet i dets geografiske kontekst, *billedanalyse* til at undersøge frimærkernes motiver og mere klassisk *kildearbejde/historisk metode* for at sætte frimærkerne ind i deres rette historiske kontekst, herunder blandt andet undersøge ophavssituation/-person og indhold (motiv), dvs. den selvfremsstilling, som motivet er udtryk for, samt kontekst og årsag og virkning (læs: til at landet fremstiller sig, som det gør). Sidstnævnte undersøges ved inddragelse af historiske fremstillinger.

Frimærkernes motiver kan både bruges til at øge og kvalificere elevernes viden om geografiske, kulturelle og historiske forhold i Jugoslavien, teknologiske og infrastrukturelle fremskridt, og samtidig kan de også invitere til undersøgelse af konteksten for produktion af de forskellige frimærker – altså en kritisk-analytisk historiebrugsanalyse. Eleverne arbejder i forløbet med historisk empati, når de undersøger konteksten for frimærket og fordyber sig i den mentalitet, de normer og værdier, der ligger bag den selvfremsstilling, som frimærkernes motiver kan ses som et udtryk for.

Forløb

"Frimærker – Landet der forsvandt" – en udfyldt procesmodel		Materialer
1. Elevens undren, nysgerrighed, interesse + 2. Aktivering af forforståelse	Elevernes undren og nysgerrighed vækkes ved præsentation af et eller flere konkrete frimærker (bilag 1) samt kortet over Jugoslavien (bilag 2). Følgende spørgsmål kan bruges til at aktivere deres forforståelse: • Hvad er det for et land? • Hvor ligger det? • Hvad ved vi om landet i forvejen? • Hvorfor kan vi ikke finde det på et nutidigt landkort?	Bilag 1: Frimærker. Bilag 2: Kort over Jugoslavien.
3. Udformning af undersøgelsesspørgsmål	I første del af den egentlige undersøgelse anvendes relevante undersøgelsesspørgsmål knyttet til beskrivelse af det/de relevante frimærker. Der formuleres i fællesskab yderligere specifikke undersøgelsesspørgsmål rettet mod frimærkets motiv. Fx hvem og hvad der er afbilledet og på hvilken måde? Hvilken stil er anvendt? Farver m.v.	Læreren fordeler frimærkerne mellem forskellige grupper eller kan, hvis analysen af frimærkerne skal indgå i et andet forløb, give alle grupper al materialet. I så fald kan eleverne bedes om at kategorisere frimærkerne efter motiver.
4. Søge, udvælge, vurdere og analysere kildemateriale + 6. Refleksion over andres fortolkninger (fremstillinger og rejseberetninger)	Frimærkerne bruges som levn og beretning og suppleres i denne fase med fremstillingstekster, som giver indsigt i den historiske kontekst (hvad sker der i samtiden?). Til uddraget af <i>Nagels rejsefører</i> (se bilag 4) stilles desuden spørgsmål til gadenavne og pladser i Zagreb– hvad fortæller disse navne om, hvad man har fundet vigtigt at huske? Overvej fx, hvordan det har været at bo i en by med en plads ved navn Fascismens Ofres Plads. Vurderings spørgsmål: • Hvad fortæller motivvalget om, hvad man har ønsket at fortælle om sit land? • Hvilke værdier udtrykkes i motivvalget?	Selvvalgt fremstilling om Jugoslaviens historie – se forslag til ressourcer i litteratur- og materialelisten. Bilag 4: Uddrag af <i>Nagels rejsefører: Jugoslavien</i> (1955).

	Hvordan passer motivvalgene med de beskrivelser af Jugoslavien, som findes i fremstillingerne? Sammenhold den indledende analyse af frimærkerne fra fase 1+2 med en indholdsanalyse af en selvvalgt fremstilling om Jugoslaviens historie. Arbejdsformer: Billedanalyse og fremstillings- og kildeanalyse.	
Fase 5. Konstruktion af egne fortolkninger	Elevernes skal nu med afsæt i det samlede kildemateriale konstruere egne fortællinger om Jugoslavien ud fra et overordnet spørgsmål om, hvordan det har været at leve i et land, som fremstillede sig, som det gjorde. Fortællingerne kan være bidrag til et leksikon, en Tiki-Toki Timeline eller en tegneserie. Vigtigt er her, at læreren fastholder elevernes opmærksomhed på den selvfremstilling, som frimærkerne er udtryk for.	
6. Refleksion over andres historiske fortolkninger + 7. Orientering ift. nye erkendelser	Plenumsamtale om fortællingerne og refleksion over, hvorfor fortællingerne er forskellige, samt hvilke tanker arbejdet med Jugoslaviens selvfremstilling satte i gang hos eleverne. Eleverne stiller spørgsmål til de øvrige elevers fremstillinger, fx hvordan har du brugt kildematerialet? Hvordan har frimærkets motiv påvirket din fortælling om livet i kongeriget Jugoslavien, det tyskbesatte Jugoslavien (1941-1945) eller det socialistiske Jugoslavien?	

Bilag 1: Frimærker 1940-1967

1940 Våbenskjold Grækenland, Rumænien, Jugoslavien og Tyrkiet

1943 Kong Peter II

1943 Personligheder – Jugoslaviens 25års jubilæum

1947 Annektering af Julian provinsen

1947 Konstruktion af Samac-Sarajevo jernbanen

1949 Det 5. jubilæum for dannelsen af Folkets republik

1950 Lokaløkonomi

1950 Arbejdernes internationale kampdag

1967 50 året for Oktoberrevolutionen

1967 Rum Verdensudstilling Expo '67 Montreal

Alle ovenstående frimærker er fundet på:

<https://www.stampworld.com/da/stamps/Yugoslavia/Postage%20stamps>

Jugoslavien

Kilde: Privat frimærkesamling

Bilag 2: Kongeriget Jugoslavien 1918-1941

Kilde: Wikimedia Commons.

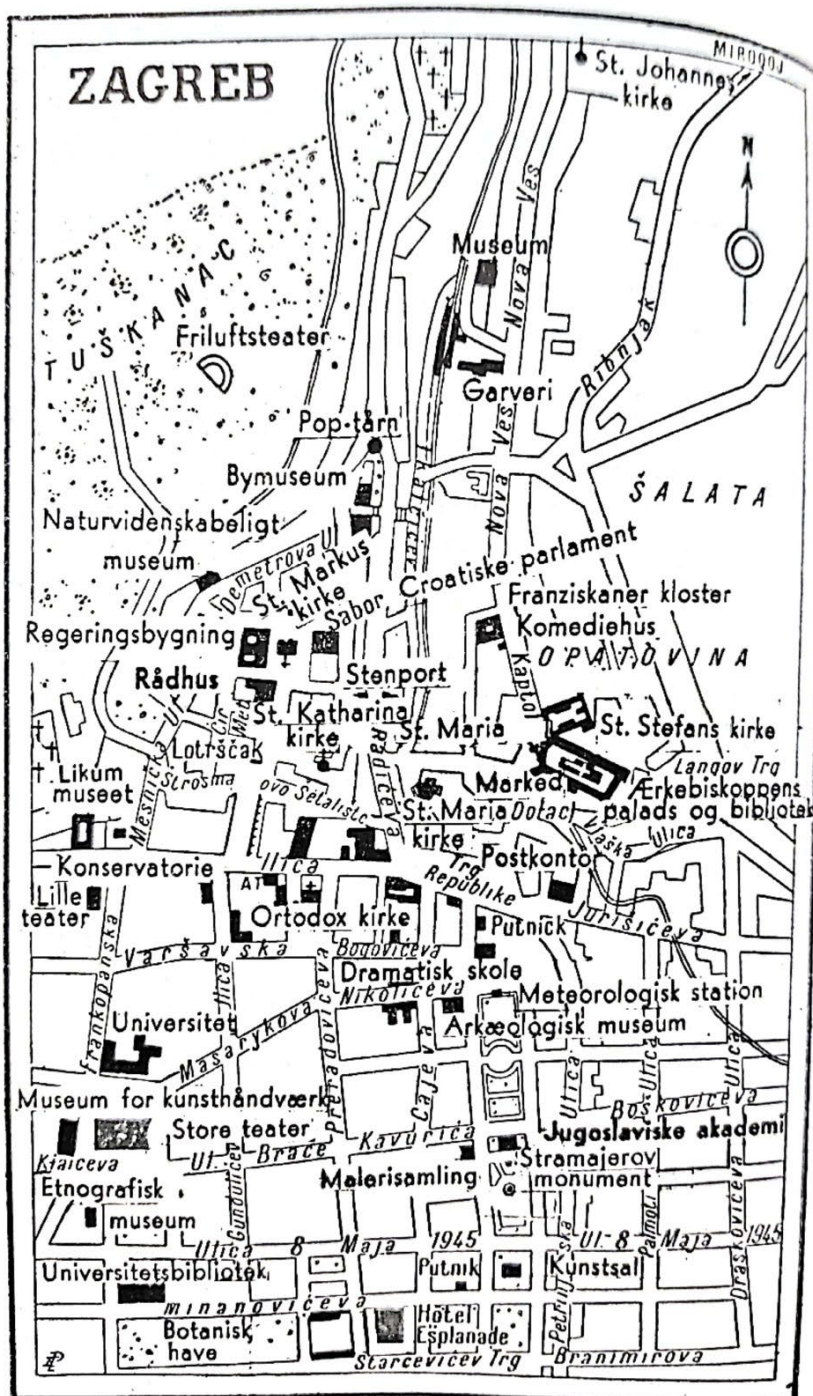
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Yugoslavia_1956-1990.svg (hentet 31.01.22).

Bilag 3: Jugoslavien 1941-1991 med de seks republikker

Kilde: Danmarkshistorien.dk (2018). *Jugoslaviens Sammenbrud 1991-1999*.

<https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/jugoslaviens-sammenbrud-1991-1999> (hentet 31.01.22).

(Gracalii 1955: 60)

Fra Republikkens Plads til Fascismens Ofres Plads

Fra Republikkens Plads går man gennem *Jurišić-gaden* til *Jože Vlahovičs Plads*, derefter gennem den brede *Radišina-gade* til *Fascismens Ofres Plads*. Det er et moderne beboelseskvarter, især den del af byen, der ligger omkring Fascismens Ofres Plads. I en tidligere *udstillingspavillon*, som ligger på denne plads og som blev opført under Ivan Meštrovičs ledelse, befinder sig en del af *Det Nationale Befrielsesmuseums* samlinger. I pladsens østside *Studentarhuset*.

Beograd-gaden fører fra Fascismens Ofres Plads til *Lenin-Plads*, hvor der findes parkanlæg, legeplads og soppebassin. Her ligger også *De Kroatiske Fagforbunds hus* med stor koncertsal og et omfattende bibliotek.

En af byens smukkeste gader, med to kørebaner og sporvognskørsel i midten, begynder ved Fascismens Ofres Plads. I nr. 8 har det *Nationaløkonomiske Fakultet* til huse, og lidt længere henne i gaden *Den Jugoslaviske Armés hus*, og over for dette (nr. 17) *Seljacka Sloga's* (bondeforbundets) moderne bygning: dette forbund har lokale afdelinger i landsbyer i Kroatien, Bosnien og Herzegovina, og dyrker fremfor alt de forskellige folkeskikke (sange, danske, folkedragter osv.).

Fra republikkens plads til Kustosija

Den tidligere omtalte *Ilica-gade* fører fra Republikkens Plads til forstaden *Kustošija*. Efter *Kačić Miošić-monumentet*, dvs. forbi *Mesnička-gaden*, ligger fra *Frankopanska-gadekrydset*. Fra dette kryds fører *Dežmanov-passagen* til *Tuškanac*. Ad *Frankopanska-gaden* når man til skole- og universitetskvarteret, og til det Store Teater på *Marskal Tito-plads*.

Frankopanska-gaden er en stor forretningsgade med elegante butikker. I nr. 10 det *Lille Teater* (hvor der opføres operetter, lystspil og skuespil). Til venstre, efter *Dalmatinska-gaden*, *St Vinko-kirken* med nonnekloster.

For enden af *Frankopanska-gaden*, der hvor den udmunder i *Marskal Tito-Plads*, udgår i højre side *Den Jugoslaviske Armés Gade*, en smuk bred allé. Foran i alléen det store forlagshus *Zora*. Længere henne i alléen ligger den også i arkitektonisk henseende meget interessante, moderne *St. Blasius-kirke*.

Marskal Tito-Plads med sine smukke anlæg er et af de mest indtagende steder i det moderne Zagreb.

I Frankopanska-gadens venstre side ligger, noget skjult, *Zagrebs universitets rektoratsbygning*. Universitetet, som er grundlagt i 1662, blev, som allerede nævnt, anerkendt af staten i 1874. I dag har det ti fakulteter med 160 institutter og besøges af rundt regnet 14.000 studenter.

I anlægget foran rektoratsbygningen *Den Nationale Presses Hus* og *Statstrykkeriet*, hvor Kroatiens vigtigste dagblade og tidsskrifter trykkes.

Over for Statstrykkeriet ligger den berømte *Teater-Café*, et mødested for kunstnerne fra det Store Teater.

I Marskal Tito-Pladsens baggrund *Landbrugs- og Forstvæsenfakulteterne*. På hjørnet af pladsen og *Brødrene Kavurić-gaden* ligger *Lærernes Hus*, sædet for lærernes faglige organisationer og for redaktionen af pædagogiske tidsskrifter.

(Gracalić 1955: 62-63)

Litteratur

Nielsen, C.A. (u.å.). "1: Jugoslavien før 1991". På C.A. Nielsen *Jugoslaviens Sammenbrud 1991-1999*. <https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/jugoslaviens-sammenbrud-1991-1999/#anker> (hentet 19.04.22).

Gracalií, L. (1955). *Nagels Rejsefører: Jugoslavien*. Oversat fra tysk af dr. Georg Rona. København: A/S Importbøger: 60; 62-63.

Forslag til ressourcer:

Danmarkshistorien.dk. Film. *Jugoslaviens Sammenbrud 1991-1999: Jugoslaviens historie indtil krigene i 1990'erne*. <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/jugoslaviens-sammenbrud-1991-1999-jugoslaviens-historie-indtil-krigene-i-1990erne> (hentet 19.04.22).

Folkedrab.dk (u.å.). *Jugoslavien - et etnisk kludetaeppe*. <https://folkedrab.dk/artikler/jugoslavien-et-etnisk-kludetaeppe> (hentet 19.04.22).

Andersen, U. (2015). *På studietur til Sarajevo*. Frederiksberg: Frydenlund.

Jepsen, H.L. (1966). *Jugoslavien*. København: Carit Andersen Forlag.

Sindbæk, T. (2012) *Usable history? Rerepresentations of Yugoslavia's difficult past from 1945 to 2002*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.

Sindbæk, T. (2014). "Tintin på Balkan". I D.M. Søgaard (red.), *Tintin & ToRS: årbog for ToRS 2012-2013*. København: Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier: 56-67. <https://e-pages.dk/ku/846/59> (hentet 19.04.22).

Folkedrab.dk (u.å.). *Tito-tiden*. <https://folkedrab.dk/artikler/tito-tiden> (hentet 19.04.22).